

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Miltä tuo ääni näyttää?

Keinoja ei-kielellisten äänten ja äänen ominaisuuksien kuvailuun

Anni Kujanpää

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

huhtikuu/2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Anni Kujanpää	Sivumäärä 28 ja 2 liitesivua
Työn nimi Miltä tuo ääni näyttää? Keinoja ei-kielellisten äänten ja äänen ominaisuuksien kuvailuun	
Ohjaava(t) opettaja(t) Zita Kóbor-Laitinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Kuurosokeat ry, Riitta Lahtinen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa keinoja, joilla ei-kielellisiä ääniä ja niiden yksittäisiä ominaisuuksia voidaan kuvailla. Ei-kielellisistä äänistä musiikki rajattiin työn ulkopuolelle, sillä sen tulkkauksesta on olemassa useita opinnäytetöitä. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin kuvailuun visuaalisesti vapaaseen tilaan viittomakielien elementtejä hyödyntäen. Etenkään äänen yksittäisten laadullisten ominaisuuksien ilmenemisestä kuvailussa ei ole juurikaan aiempaa tutkimusta. Opinnäytetyön tilaajana toimi Suomen Kuurosokeat ry:n kommunikaatiopäällikkö Riitta Lahtinen.</p> <p>Opinnäytetyön aineistonkeruussa käytetyt menetelmät olivat havainnointi ja haastattelu. Havainnoinnissa keskityttiin siihen, miten työhön osallistuneet kolme viittomakielentulkkiä kuvailivat heille soitettua äänikokonaisuutta ja miten näiden äänten yksittäiset ominaisuudet ilmenivät kuvailussa. Haastattelu ei ollut tiukasti strukturoitu, vaan se perustui pitkälti tilanteessa esiin nousseille tuntemuksille ja kokemuksille. Haastattelun tarkoituksena oli selvittää tulkkien motiiveja toiminnalleen, eli sitä, millä perusteella he tekevät ratkaisuja äänten kuvailussa.</p> <p>Tuloksista voidaan todeta, että kolmen viittomakielentulkin toteuttamassa äänten kuvailussa käytettiin monipuolisesti etenkin ilmeitä ja liikkeitä. Liikkeet eivät rajoittuneet pelkästään käsien liikkeeseen, vaan yleisesti kuvailijan ryhtiin ja olemukseen sekä näiden vaihteluun. Myös (oletetun) äänilähteen nimeäminen oli yleinen keino lähestyä äänen kuvailua. Kuvailtaviin elementteihin vaikuttaa moni asia, kuten käytettävissä oleva aika, henkilökohtainen suhde ääneen ja asiakas, kenelle ääntä kuvaillaan.</p> <p>Viittomakielentulkit ja muut eri alojen ammattilaiset voivat soveltaa opinnäytetyön tarjoamaa tietoa tarvittaessa minkä tahansa asiakasryhmän kanssa toimiessaan. Äänten ja niiden yksittäisten ominaisuuksien kuvailusta voivat erityisesti hyötyä sisäkorvaistutteen saaneet ja kuuroutuneet, joille visuaalinen tuki äänen olemuksesta voi olla hyvinkin tarpeellista ja haluttua. Opinnäytetyö voi tarjota ideoita ja vinkkejä ammattihenkilöstön lisäksi asiakkaille itselleen ja heidän omaisilleen ja kenelle tahansa asiasta kiinnostuneelle.</p>	
Asiasanat ääni, ominaisuudet, kuvailu, viittomakieli, visuaalisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Anni Kujanpää	Number of Pages 28 and 2 appendices
Title How does that sound look like? Different ways to describe non-linguistic sounds and sound's individual elements	
Supervisor(s) Zita Kóbor-Laitinen	
Subscriber and/or Mentor The Finnish Deafblind Association, Riitta Lahtinen	
Abstract <p>The main goal in this thesis was to survey and find ways how sound and its individual elements can be described visually and by using elements of sign language. This thesis focuses on sounds that don't have linguistic equivalents, such as alarm sounds, sounds of nature and different objects. Supervisor of the thesis was Head of communication unit Riitta Lahtinen from The Finnish Deafblind Association.</p> <p>Sounds involved in this thesis exclude music because many theses have already been written about interpreting and visual description of music and different arts involving musical parts such as theatre and opera. However, non-linguistic sounds and especially their individual elements had not been thoroughly studied nor surveyed.</p> <p>Data was collected through observation and interviews. The collection of different sounds was played to three Finnish sign language interpreters. In observation it was considered how they visually described those sounds and individual elements in each sound. Interviews weren't strictly structured but more informal focusing on discussing about interpreters' feelings as well as motives and reasons behind their actions during the interpretation and description.</p> <p>In the observation especially various ways of movements and facial expressions were found in describing sounds. Movements included not only hands but the whole posture and appearance of the person describing. In addition naming the source of the sound was widely used among the interpreters. Main reasons to choose the elements described were for example the amount of time available, client and his/her expectations and interpreter's personal relationship with the sound.</p> <p>This thesis provides some examples and ideas which can be used by sign language interpreters and many other professionals working with people who need or want visual information about sounds surrounding them. Visual description of sound and its elements can be especially useful and beneficial for deafened and people with cochlear implants. In addition with professionals the provided data and information can also be used by clients and their friends and relatives as well as basically anyone who is interested in it.</p>	
Keywords sound, elements, description, sign language, visuality	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuskysymykset	6
1.2 Aikaisemmat tutkimukset	6
2 KUVAILU	7
3 ÄÄNI, KUULEMINEN JA HAVAITSEMINEN	8
3.1 Äänen ominaisuuksista ja havaintojen subjektiivisuudesta	8
4 AINEISTONKERUU	10
4.1 Aineistonkeruun toteutus	10
4.2 Havainnointi- ja haastattelutilanteiden kulku	11
5 AINEISTOSTA SAATU TIETO	12
5.1 Äänten kuvailu puheella	12
5.2 Äänten visuaalinen kuvailu ilman ennakkovalmistautumista	14
5.3 Äänten visuaalinen kuvailu toisella kerralla	16
5.4 Haastattelujen ja keskustelujen purku	17
5.5 Tulosten yhteenveto	19
6 POHDINTA	24
6.1 Tutkimuksen hyödynnettävyys	24
6.2 Tutkimuksen ongelmat ja haasteet	24
6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet	26
LÄHTEET	28
LIITTEET	29

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoite on kuvata keinoja, joilla ei-kielellisiä ääniä kuvaillaan visuaalisesti vapaaseen tilaan liikkeellä ja viittomakielen elementtejä hyödyntäen. Lisäksi tutkin miten kuvailua voi lähestyä ja toteuttaa äänen yksittäisten ominaisuuksien kautta, vai onko se edes kannattavaa saati itsessään mahdollista. Ei-kielellisillä äänillä tarkoitetaan opinnäytetyössä jonkun muun kuin ihmisen tuottamia ääniä, joille ei ole suoraa kielellistä vastinetta. Tällaisia ovat muun muassa erilaiset hälytysäänet, eri esineistä lähtevät äänet ja luonnon äänet. Musiikin olen jättänyt tutkimuksen ulkopuolelle, sillä musiikista ja musiikin tulkkauksesta on jo tehty useita opinnäytetöitä. Opinnäytetyön tilaaja on Suomen Kuurosokeat ry ja tilaajaorganisaation edustajana toimii kommunikaatiopäällikkö KT Riitta Lahtinen.

Tiedon saaminen äänten ja äänten ominaisuuksien kuvailun mahdollisuuksista voi tarjota suoraan uusia ideoita työelämässä toimiville viittomakielentulkeille ja muille viittomakielialan ammattilaisille, ja vähintäänkin havahduttaa heitä miettimään sitä, miten he voivat omassa työssään tarpeen tullen kuvailla äänimaailmaa. Alan ammattilaisten lisäksi työtä voivat hyödyntää esimerkiksi sisäkorvaistutteen saaneet ja kuuroutuneet, joille äänimaailma on uusi tai kadonnut sekä heidän kanssaan toimivat henkilöt (ystävät, sukulaiset, työntekijät) ja kaikki ei-kielellisten äänten visualisoinnista kiinnostuneet henkilöt. Erityisesti kuuroutuneille ja sisäkorvaistutteen saaneille voi eri tilanteissa tieto äänen ominaisuuksista olla mielekästä ja tarpeellista – jos ei kuule tai kuulee vain osan äänestä, äänen olemassaolon ja aiheuttajan lisäksi voikin olla henkilökohtaisesti tärkeää saada visuaalista tietoa juuri siitä, millainen kyseinen ääni on. Kaiken yllämainitun lisäksi viittomakielentulkikoulutuksessa ei perehdytä yksityiskohtaisesti ei-kielellisen äänimaailman välittämiseen. Tästäkin syystä aihe on myös minulle henkilökohtaisesti mielenkiintoinen – millainen suhde on kahdella eri aistilla silloin, kun visuaalisesti välitetään auditiivista ei-kielellistä tietoa.

1.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten ei-kielellisiä ääniä kuvaillaan?
2. Mitä ja miten yksittäisiä äänen ominaisuuksia ilmaistaan?
3. Miksi jotakin ominaisuutta kuvaillaan, mutta toista mahdollisesti ei (millä perusteella tulkit tekee ratkaisunsa)?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, millä tavalla ei-kielellisiä ääniä kuvaillaan visuaalisesti. Tämän kysymyksen pohjalta on mahdollista analysoida, viitataan ääneen esimerkiksi vain nimeämällä äänen aiheuttaja tai jonkinlaisen äänen ilmeneminen tilassa, vai kuvaillaanko todella ääntä itseään. Tutkimuskysymys mahdollistaa myös opinnäytetyössä lopputulokseen pääsemisen siinäkin tilanteessa, vaikka kahden seuraavan kysymyksen analysoiminen olisi mahdotonta saadun materiaalin luonteen vuoksi. Tähän tuli varautua tutkimuskysymyksiä laadittaessa, sillä en voinut ennalta tietää, kuinka tulkit todella toimivat havainnointitilanteissa.

Toinen ja kolmas tutkimuskysymys koskevat taas äänen kuvailua sen ominaisuuksien kautta – millainen mikäkin ääni on ja miksi juuri tiettyjä äänen ominaisuuksia otetaan mukaan kuvailuun. Niiden avulla voin myös selvittää, valitaanko kuvailtavat ominaisuudet kenties sen mukaan, millaista informaatiota mikäkin ominaisuus tarjoaa kuulijalle vai esimerkiksi sen perusteella, millainen on tulkin henkilökohtainen suhde kyseiseen ääneen tai äänen aiheuttajaan.

1.2 Aikaisemmat tutkimukset

Äänen ominaisuuksien kuten äänenvoimakkuuden, korkeuden, sävyn ja keston (Rossing, Moore & Wheeler 2002) kuvailusta on vain vähän tutkimusta. Diakoniamattikorkeakoulussa on vuonna 2013 tehty opinnäytetyö otsikolla Äänimaailman visualisointikeinoja viittomakielelle (Laakio & Nurminen), jossa kyseisen työn aineis-

tona on käytetty näytelmän tulkkausta. Tulkkauksen toteuttivat opinnäytetyön tehneet opiskelijat itse omiin kokemuksiinsa ja ratkaisuihinsa perustuen. Äänten visualisointi on keskittynyt suurimmaksi osaksi äänilähteiden nimeämiseen sekä tunnelmien välittämiseen yksittäisten äänten laadullisten ominaisuuksien sijaan.

On olemassa useita muitakin taiteeseen, musiikkiin, sen tulkkaukseen ja musiikin kuuroille välittämiseen painottuvia opinnäytetöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi instrumentaalimusiikin tulkkauksesta (Liimatainen 2013) valmistunut työ, Kangasniemen, Karvisen, Oranteen ja Turtiaisen (2008) tekemä opinnäytetyö PMMP:n konsertin tulkkauksesta sekä Mahmoud-Halosen (2012) työ musiikkiteoksen käännöksestä ja tulkinnasta. Nämä työt keskittyvät kuitenkin pääosin musiikin sisältämän kielellisen viestin, tunnelman ja kokonaisuuden välittämiseen eivätkä itse ääneen ja siitä havaittaviin ominaisuuksiin, vaikka esimerkiksi Liimatainen (2013) lyhyesti sivuaakin äänen ominaisuuksia ja Mahmoud-Halonen (2012) muun muassa rytmiä osana tietyn teoksen tulkintaa. Yksi pitkälti rytmiin ja rytmikkaan keskittyvä opinnäytetyö on Sarkkolan (2009) työ Mitä rytmistä tulisi kielentää? Rytmiiikan kehollisesta ja visuaalisesta välittämisestä viittomakielisten rytmiiikan opetuksessa. Kyseinen opinnäytetyö ei kuitenkaan käsittele muita äänimaailmaan liittyviä elementtejä.

Äänimaailman kuvailusta kuulovammaisille henkilöille kerrotaan myös lyhyesti esimerkiksi teoksessa Aisti kuvailu (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 67-68). Teoksessa otetaan kantaa siihen, mitä äänestä voidaan kuvailla (ks. luku 2), mutta kuvailun toteutuksen osalta esimerkkejä on vain puheella ja ohjelmatekstityksillä välitettävästä äänimaailman kuvailusta.

2 KUVAILU

Kuvailulla jaetaan vastaanottajalle sopivalla tavalla aistihavaintoja täydentävää tietoa ympäristöstä ja kohteista. Kuvailu voi koskea sekä visuaalista että auditiivista ympäristöä. Kuvailun kautta henkilön on helpompi muun muassa hakea kontaktia ympäristöön, orientoitua tilaan sekä tietää omista mahdollisuuksistaan, vaaratekijöistä ja muutoksista. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12-13.) Kuvailu voi pyrkiä olemaan

neutraalia, mikä tapahtuu tietoisesti välttämällä kuvailijan oman mielipiteen esilletuomista. Tällöin kuvailuun voidaan valita esimerkiksi neutraaleja käsitteitä ja kuvailla asioita, joista ihmisillä on samankaltaisia kokemuksia. Toisaalta taas kuvailu on aina kuvailijan tulkinnan tulosta, ja tähän tulkintaan sekä kuvailtavien asioiden valintaan vaikuttaa kuvailijan tausta ja tavat sekä kuvailtavien asioiden määrä. (mt. 24-27.)

Äänimaailmaa voidaan kuvailla huonokuuloisille, kuuroutuneille tai kuuroille puheella, kirjoituksella tai viittoon joko vapaaseen tilaan tai taktiilisti. Ääniä voidaan kuvailla muun muassa nimeämällä äänilähde ja sijoittamalla se tilaan ja suhteessa kuulijaan (paikantaminen) sekä äänen alkamisen ja loppumisen, voimakkuuden ja laadun ilmaisemisella. (mt., 67.)

3 ÄÄNI, KUULEMINEN JA HAVAITSEMINEN

Fysikaalisesti ääni on ilmassa tai nestemäisessä tai kiinteässä väliaineessa tapahtuvaa paineenmuutosten synnyttämää värähtelyä, mutta myös kuulon kautta vastaanotettavasta aistimuksesta puhutaan äänenä (Krokstad & Laukli 2008, 11). Sen lisäksi, että ääniä voidaan tietoisesti kuunnella ja tunnistaa, voidaan niihin reagoida myös alitajuisesti. Reaktioihin vaikuttaa moni asia, kuten vireystila, tarkkaavaisuus ja äänten sisältämät merkitykset, jotka voivat olla joko kielellisiä tai vähintäänkin antaa monenlaista tietoa äänilähteestä, kuten sen sijainnista. Äänten erottaminen ja tunnistaminen edellyttää niiden vertailua kuulomuistissa oleviin aikaisempiin kokemuksiin muun muassa tietyille äänille tyypillisistä laadullisista piirteistä. (Huttunen, Jauhainen, Lyxell, McAllister, Määttä, Rönnerberg & Svendsen 2008, 45-46.) Emme voi siis tunnistaa ääntä, jolle me ole koskaan kuulleet sitä ja voineet yhdistää kuulohavaintoa äänen aiheuttajaan.

3.1 Äänen ominaisuuksista ja havaintojen subjektiivisuudesta

Äänen ominaisuuksien määrittäminen on pitkälti riippuvaista siitä, mistä lähteestä niitä tutkii ja millä tavalla mikäkin lähde niitä luokittelee ja huomioi. Teoksessa The

Science of Sound (Rossing, Moore & Wheeler 2002, 94) luetellaan neljä ominaisuutta, joiden avulla ääntä voidaan luonnehtia: äänenkorkeus (*pitch*), äänenväri/-sävy (*timbre*), kuuluvuus (*loudness*) ja kesto (*duration*). Teos lisää näiden neljän subjektiivisesti koettavan ominaisuuden koostuvan erilaisista fysikaalisesti mitattavista suureista, kuten esimerkiksi äänenpaineesta ja taajuudesta, ja eri suureiden keskinäisten suhteiden vaihteluista. Suureet ovat siis osatekijöinä luomassa tietynlaista subjektiivista kokemusta esimerkiksi korkeasta, matalasta, kovasta tai tunnistettavasti juuri tietyn objektin tai tapahtuman aiheuttamasta äänestä. Stig Arlinger (2008, 38) nimeää myös liudan muita ominaisuuksia ja äänen kokemiseen liittyviä piirteitä, kuten äänen häiritsevyys/miellyttävyys (*pleasantness*), karheus (*roughness*), terävyys (*sharpness*) ja kirkkaus (*brightness*).

Jauhaisen, Vuorisen ja Heinonen-Guzejevin (2007, 10) mukaan elämysvoimakkuus, eli kuluvuus (*loudness*), on kaikkien ääniaistimusten peruspiirre. Lisäksi he luettelevat esimerkkeinä samoja äänen aistimuspiirteitä, kuin jo aiemmin mainitut, kuten äänen sointiväriin, korkeuden, karheuden ja terävyyden. Näistä ominaisuuksista puhutaan nimenomaan elämyksellisinä ja koettavina aistimuspiirteinä. Lisäksi äänikokemukset voivat olla myös tunnelatautuneita, kuten uhkaavia, outoja tai pelottavia. Tunnistamattomat äänet, sekä sellaiset äänet, joiden lähdeä emme tiedä herättävät helposti ihmisissä negatiivisia tunteita. (mt., 10.)

Rytmi on ajan järjestäytymistä yhtenäisiin, johdonmukaisiin, ymmärrettäviin ja usein myös toistuviin jaksoihin. Samalla rytmi luo myös ennakoitavuutta tapahtumiin. Äänen ja musiikin lisäksi rytmi voi olla myös visuaalista ja avaruudellista, esimerkiksi muotoina tai väreinä havaittavaa. (Thaut 2008, 4-6.) Arjessa rytmistä puhutaan usein jonkun äänen, liikkeen tai muun aistein havaittavan tapahtuman toistumisena tietyn aikavälein, jolloin se nimenomaan edustaa ajan havaittavaa järjestäytymistä jaksottaisiksi tapahtumiksi.

Vaikka äänielämyksiin ja –kokemuksiin siis sisältyykin mitattavia piirteitä, ei oletettavasti kukaan voi määrittellä sitä, kuinka ja millaisiksi yksilö kokee erilaiset äänet. Arkielämässä voi tulla useinkin vastaan tilanteita, joissa ihmiset kokevat jonkin tietynlaisen äänen täysin eri tavoin. Todennäköisesti kiistoja tulee lähinnä esimerkiksi äänen sävystä, miellyttävyydestä, häiritsevyydestä tai kuuluvuudesta, kun taas esimerkiksi

äänen kestoista tuskin voi olla kovin eriäviä mielipiteitä. Jo kokemuksen perusteella voidaan siis sanoa, että muun muassa mielenkiinnon kohteet, aiemmat kokemukset, tunnetilat ja muistot tai pelkkä vireystilakin voivat vaikuttaa siihen, miten tietty ääni koetaan tiettyinä hetkenä verrattuna läheisten kokemuksiin samassa tilanteessa.

4 AINEISTONKERUU

4.1 Aineistonkeruun toteutus

Opinnäytetyön aineistonkeruussa käytetyt menetelmät olivat havainnointi ja haastattelu, sillä ne tarjosivat parhaat lähtökohdat tutkimusongelmien selvittämiseksi. Mukana tutkimuksessa oli kolme eri palveluntuottajan palveluksessa toimivaa viittomakielentulkkiä, jotka tapasin yksi kerrallaan. Opinnäytetyöhöni osallistuvat tulkit valitsin heidän kiinnostuksensa ja suostumuksensa perusteella kysymällä heiltä osallistumishalukkuudesta suoraan joko sähköpostin välityksellä tai henkilökohtaisen tapaamisen yhteydessä. Tulosten kannalta en nähnyt ratkaisevaksi sitä, keitä tulkit ovat, mutta mukaan valikoituneet tulkit ovat kaikki eri palveluntuottajien työntekijöitä sekä olleet työelämässä keskenään reilusti eripituisen ajan.

En kertonut ennakkoon, mitä tutkin, jotta tieto ei vaikuttaisi ennalta tapaamisen kulkuun ja tulkkien toimintaan. Kerroin kuitenkin osallistumisen vaatimukset lyhyen ääninauhan tulkkaamisesta viittomakielelle ja aiheeseen liittyvästä keskustelusta sekä siitä, että tulen videoimaan tuotokset opinnäytetyötä varten. Yksi osallistuneista tulkeista antoi erikseen luvan säilyttää ja esittää saatua materiaalia tarvittaessa myös kuvallisin esimerkein. Kahden muun tulkin kanssa on sovittu, että saatu materiaali tulee opinnäytetyökäyttöön, mutta työn valmistuttua videot ja haastattelutiedot hävitetään asianmukaisesti, eikä niitä säästetä tai käytetä muihin tarkoituksiin. Etenkään näistä kahdesta tulkista ei tule myöskään ilmenemään mitään tunnistamisen mahdollistavia tietoja.

Pohjana tapaamisille tulkkien kanssa toimi erilaisista ei-kielellisistä äänistä koostamani ääninauha, joka on kuunneltavissa Youtube-linkistä osoitteessa

<http://youtu.be/Y2GqdRiZwQ0>. Äänitteessä käytettävät äänet olen koonnut www.freesound.org –sivustolta. Sivustolla on käyttäjien lisäämiä äänileikkeitä, jotka ovat käytettävissä erilaisten Creative Commons –lisenssien ehtojen mukaisesti. Valitsemani äänet on lisätty sellaisten lisenssien alle, jotka antavat minulle mahdollisuuden käyttää ja muokata niitä vapaasti missä tahansa muodossa ja mihin tahansa tarkoitukseen, kunhan lisään asianmukaiset lähdeviitteet sekä linkin lisenssiin ja ilmoitan mahdollisesti tekemistäni muutoksista. Linkit alkuperäisiin ääniin sekä lisensseihin ja tiedot alkuperäisiin ääniin mahdollisesti tekemistäni muutoksista löytyvät Youtube -videon tiedoista videoruudun alta osoitteessa <http://youtu.be/Y2GqdRiZwQ0>. Tämän lisäksi lisätiedot äänistä ovat opinnäytetyön liitteessä (LIITE 1).

4.2 Havainnointi- ja haastattelutilanteiden kulku

Haastattelu- ja havainnointitilanteet järjestyivät toukokuun 2015 aikana. Tulkkien tehtävänä oli ensin ilman ennakkotietoja tulkata kannettavan tietokoneen kaiuttimista tuleva ääninauha videolle. Kerroin tosin etukäteen sen, että äänite ei sisällä puhetta. Näin toivoin saavani tulkit etukäteen asennoitumaan tilanteeseen niin, että he eivät hämmentyisi äänitteen alkaessa ja jäisi odottamaan puhetta ja tuotos sen takia vääristyisi. Tämän jälkeen pyysin tulkkeja kertomaan minulle suomeksi ääni kerrallaan, mitä he siinä kuulevat, ja kirjasin itselleni ylös sanoja ja tapoja, joilla he kuvasivat ääniä. Kolmantena tehtävänä oli tulkata ääninauha videolle toiseen kertaan, mitä ennen kerroin osallistujille tutkimuksen aiheen ja tavoitteen. Lopuksi keskustelimme hieman siitä, millä perusteella tulkit toimivat niin kuin toimivat ja mistä se toimintamalli mahdollisesti johtuu. Näistä keskusteluista kirjasin itselleni muistiinpanot myöhempää analysointia varten.

Kaksi kolmesta tulkista sai laittaa ääninauhan itse päälle silloin, kun kokivat olevansa valmiita, sillä paikka oli sellainen, etten päässyt itse videokameran takaa tietokoneelle. Tällöin nauha soi yhteen putkeen ja tulkkeen tuottaminen ei ehkä ollut niin kiireetöntä kuin yhden tulkin kohdalla, jolloin minulla oli mahdollisuus pysäyttellä nauhaa ja näin sallia aavistuksen pidempiä taukoja äänten väleihin. Kaikkien tulkkien kanssa pyrimme kuitenkin olemaan vapaista ja käytettävissä olevista tiloista sellaisessa, jos-

sa saimme olla mahdollisimman rauhassa. Saimme kaikkien tulkkien kanssa käytyä äänitteet läpi molemmilla kerroilla ilman ulkopuolisia ihmisiä.

5 AINEISTOSTA SAATU TIETO

5.1 Äänten kuvailu puheella

Alla näkyy opinnäytetyössä käytetyt äänet numeroituna 1.-7., jolloin 1. tarkoittaa kootun äänitteellä ensimmäisenä kuultavaa ääntä ja numerointi etenee äänitteen järjestyksessä. Se, millaisin sanoin, tavoin ja mielikuvin tulkit ovat kuvailleet ääntä, on nähtävissä niin, että kutakin tulkkia edustaa joko **lihavoitu**, *kursivoitu* ja alleviivattu teksti. Suomenkielinen äänten kuvailu tapahtui havainnointitilanteissa äänitteen ensimmäisen, valmistautumattoman tulkkauksen jälkeen.

1.

korkea ujellus, varoitusääni, hälytysääni, ensin tuli mieleen ambulanssi, äänen korkeus nousee

korkea ääni, hälytysääni, tulee mieleen ääni, joka ilmoittaa että kohta räjähtää ensimmäinen mielikuva varas- tai palohälytin, hälytysääni, jonka tarkoituksena kiinnittää huomiota

2.

tiukuja, kelloja, kilisee, helisee, tuo mieleen joulun ja porot

tulee mieleen joku soitin, pieni soitin, jossa on levyjä (kirjoittajan lisäys: mahdollisesti tamburiini?)

metallinen, kello/kulkusia, kaksi erilaista; isompi ja pienempi, tonttulakin kulkunen tai lehmän tai poron kello

3.

vinkulelu, ”linnun piipitys”, korkea ääni

vinku ääni, puristeltava vauvan lelu, ääni, jota vanhemmat eivät jaksa kuunnella kauaa

ensin tuli mieleen lasten lelu, voi olla myös ärsyttävä koirien lelu, piippaava, tööttävä, vinkuva ääni, täytyy itse tehdä puristamalla

4.

rätisevan jyrähtelevä ääni, ehkä salama

ei tietoa lähteestä

ei tietoa lähteestä, räjähtelevä, ehkä pommitus tai räjähdys, ei aito, kuulostaa kone-
maiselta

5.

mekaaninen, täysin samanlaisena toistuva, ase-äänä

kova, hakkaava ääni, sarja laukauksia, ehkä ase, tai sitten ei kuitenkaan ole ase
konetuliase, kuulostaa tietokonepelin/sotapelin ääneltä

6.

**mahdollisesti poliisiauto tai paloauto, kuulostaa olevan kaupungissa, ääni kai-
kuu taloista ja tulee jonkin matkan päästä**

taitteellisesti tyylitelty hälytysajoneuvo

ujeltava merkkiääni, ambulanssi, paloauto, joku hälytysajoneuvo

7.

sade, vesi valuu, juoksevaa vettä

vesi törmää kovalla paineella johonkin materiaaliin

luultavasti sade, joka osuu johonkin kovaan, ehkä asfalttiin, pisarat pitää rätisevää
suhisevaa ääntä, myös tuli mieleen resonoiva rummun rätinä

Suomenkielisistä kuvauksista on selkeästi havaittavissa, että visuaalisen ja muun kontekstuaalisen tiedon puuttuessa kukaan tulkeista ei osannut varmasti ja tarkasti nimetä äänen aiheuttajaa. Kuvailussa käytettiinkin paljon ”mieleen tulee” ja ”luultavasti” –muotoisia johonkin samankuuloiseen äänilähteeseen rinnastavia ja hieman epäileviä sanamuotoja. Lisäksi voidaan tehdä huomioita havaintojen ja mielikuvien subjektiivisuudesta. Vaikka useasti mielikuvat olivat samansuuntaisia, havaittavissa on myös eroja. Esimerkiksi kaksi tulkia nimeää toisen äänen aiheuttajan kulkusiksi tai kelloiksi, kun taas yhdelle tulkille tulee äänestä mieleen aivan toisenlainen soitin.

Myös esimerkiksi viimeinen ääni tulkitaan järjestelmällisesti veden tai sateen aiheuttamaksi, mutta yksi tulkeista tuo ilmi myös mahdollisen rummun äänen.

5.2 Äänten visuaalinen kuvailu ilman ennakkovalmistautumista

Vaikka tulkit tiesivät odottaa kuulevansa jotain muuta kuin puhetta, oli ensimmäinen tulkkauskerta heille selkeästi haastava eikä tulkeilla ollut tietoa siitä, mitä tutkitaan. Äänitteen tulkkauksen haastavuus näkyi muun muassa tulkkien epäilevinä ja epävarmoina ilmeinä, suorana kerrontana vain siitä, että kuuluu ääni, mutta tulkki ei tiedä mikä ja jopa joidenkin äänikokonaisuuksien tulkkauksista ja kuvailematta jättämisestä. Oletettavasti osa tulkkien epävarmoista ilmeistä ja eleistä selittyi tilanteen luomalla jännitteellä suoriutua annetusta ennakoimattomasta tehtävästä, mutta toisaalta tulkin epäilevä ilme voi olla oleellinen osa informaation välittämistä ja antaa itsessään asiakkaalle kiinnostavan tiedon siitä, että kyseinen ääni on kuulevallekin outo ja tuntematon.

Mikäli tulkit tunnistivat tai omasta mielestään uskoivat tunnistaneensa äänilähteen, oli sen nimeäminen huomattavan usein mukana jokaisen osallistujan tulkkeessa. Tämä tapahtui useasti kerronnallisen nimeämisen kautta vertaamalla ääntä vastaavan kuuloiseen ääneen, luettelemalla useita mahdollisia lähteitä (esimerkiksi erilaisia hälytysajoneuvoja) tai suoraan kertomalla äänen tulevan tapahtumasta tai kohteesta X. Osittain nimeäminen taas tapahtui ilman erillistä pohjustavaa kerrontaa, jolloin oletettu äänilähde ilmeni selkeänä esimerkiksi vastaavan viittoman käsimuotona (muun muassa kellot/kulkuset, ase tai sade), ja tällöin viittomaan liittyvillä liikkeillä, ilmeillä ja muilla vastaavilla tavoilla lisättiin mahdollisia ääntä itseään kuvailevia elementtejä.

Yksi selkeä ensimmäisellä tulkkauskerralla esille noussut äänen elementti on rytmi. Rytmin ilmaisu toteutui useimmin selkeärytmisissä äänissä suoraan matkimalla rytmisiä ja yleensäkin toistuvuutta käsien liikkeillä ja toistoilla. Tällöin liikkeissä korostui etenkin hakkaavampien rytmien osalta nopeus, jännittyneisyys ja terävyys. Aina nopeat ja terävät liikkeet eivät kuitenkaan välttämättä symboloineet ainoastaan rytmisiä vaan olivat myös osana äänen keston ilmaisussa – jos kokonaisuudet koostuivat useista lyhyistä ja katkonaisista äänistä, näkyi myös se nopeina ja terävinä liikkeinä.

Vastaavasti jatkuvissa ja eheämmissä äänikokonaisuuksissa liikkeet olivat pehmeämpiä, jatkuvia ja monesti myös hitaampia.

Lukuun ottamatta täysin kerronnallisia ja selkeästi käännettävissä olevia viittomakielisiä selityksiä äänen lähteestä, ilmeet ja huulio olivat myös tärkeässä osassa äänen kuvailua. Huulio saattoi esimerkiksi matkia sitä, kuin tulkki itse tuottaisi kuuluvaa ääntä tai ääntä läheisesti vastaavaa ääntelyä. Ilmekokonaisuuksista taas on vaikeampi päätellä johtuuko esimerkiksi vakava, kulmakarvoja kurtistava ja suuta mutristava ilme rankkasadetta kuvailtaessa tai iloinen, hymyilevä ja huoleton ilme tiukujen äänen kohdalla itse tapahtuman intensiteetistä tai kulttuurillisesta luonteesta vai äänen ominaisuuksista, kuten kuuluvuudesta, rytmistä, kirkkaudesta, sävystä tai korkeudesta. Toisaalta näitä asioita voi olla myös vaikea erottaa toisistaan, sillä esimerkiksi sateen voimistuessa luonnonilmiönä, voimistuu ja muuttuu myös sen aiheuttama ääni, jolloin jännittyneen ja vakavan ilmeen ja olemuksen voi ajatella ilmentävän molempia, sekä tapahtuman intensiteettiä että sen aiheuttamaa ääntä.

Äänen korkeutta ilmaistiin selkeimmin sellaisissa äänissä, joissa sen nousu ja lasku olivat selvästi havaittavissa. Tällöin korkeuden vaihtelu oli hahmotettavissa tulkin käsien paikan ja yleisen kehon olemuksen ja ryhdin vaihdellessa pystysuunnassa ylös ja alas. Käsimuotona tässä tavassa ilmaista oli esimerkiksi äänilähteen viittoman käsimuoto tai etusormen ja peukalon pinsettioitteen avautuminen ja nouseminen yläviistoon. Toinen esille noussut äänen nousun ja laskun ilmaisemiseen liittyvä tapa oli pyörivä liike, jolloin käsimuotoon (tässä tapauksessa HÄLYTYS -viittoman käsimuoto) yhdistyi ranteesta pyörivä liike ilmentämään äänen ujeltavaa rytmikkäästi vaihtelevaa korkeutta. Tämä oli selkeästi nähtävissä, jos kuuli samalla myös äänen tai ajatus äänen kiertämisestä ja "ujeltavasta" äänestä on tuttu, mutta en tiedä pyörimisliikkeen merkityksen avautumisesta sellaiselle asiakkaalle, joka ei ole koskaan kuullut.

Toisaalta äänen korkeutta voidaan myös tulkita merkitsevän pysyvän tulkkeen tuotopaikka pystysuunnassa normaalia ylempänä tai alempana sekä ilmeen keveys ja rentous korkeampien äänien kohdalla tai synkkyys ja mutristava jännitys matalampien äänien osalta. Mietin syytä tähän ilmeiden ja olemuksen vaihteluun ja päättelin osittain selittävänä tekijänä olevan sen, mitä kuulevan ihmisen kehossa fyysisesti tapahtuu hänen yrittäessään tuottaa korkeita ja matalia ääniä – tämän voin ainakin

minä havaita vain itse kokeilemalla – ja sen tiedostamatonkin heijastuminen tulkkeeseen. Toinen syy voi olla myös se, millaisiin tunnetiloihin tai olosuhteisiin erilaiset tapahtumat yhdistetään kulttuuriympäristössämme. Tällöin näiden äänten synnyttämät mielikuvat esimerkiksi synkistä tai iloisista tapahtumista näkyvät tulkkeessa yhtäaikaisesti sekä ääntä että sen aiheuttaman tapahtuman herättämää tunnevastetta kuvaavana olemuksena.

Koska äänet tulivat kannettavan tietokoneen kaiuttimilta ilman, että äänenvoimakkuutta olisi välillä säädetty, on vaikeahkoa havainnoida äänen kuuluvuuden tai äänenvoimakkuuden ilmaisemista tulkkeessa. Yhdessä, hiljalleen häipyvässä äänessä oli kuitenkin huomattavissa, että ainakin yhden tulkin kädet ikään kuin leijailivat sormet väristen ylhäältä alaspäin. Voidaan siis ajatella tulkin käsien sijainnin pystysuunnassa ilmentävän korkeuden lisäksi joissain tilanteissa myös kuuluvuutta. Saman äänen kohdalla myös toinen tulkki käytti sormien väristelyä, mikä voi ilmentää äänen häviämisen lisäksi myös tietynlaista rohinaa, karheutta ja epätasaisuutta äänessä. Kuuluvuuteen ja kestoon liittyen ainakin yksi tulkki käytti joidenkin äänien loputtua SAMMUA-viittomaa ilmaisemaan, että ääni loppui, nyt ei kuulu mitään.

5.3 Äänten visuaalinen kuvailu toisella kerralla

Toisella tulkkauksella olin lyhyesti kertonut tulkeille siitä, mitä opinnäytetyössä tutkitaan ja heillä oli jo ennakkotietoa siitä, mitä äänite sisältää. Vaikka tulkattaisiin useita kertoja samasta lähdetekstistä, tässä tapauksessa sama ääninauha uudelleen, ei mikään tuotos voi kuitenkaan olla täysin identtinen muiden tulkkauksien kanssa. Huomattavaa on se, että lisätiedoista ja tutusta materiaalista huolimatta toisella kerralla tulkit tekivät hyvin vähän jos lainkaan muutoksia siihen, miten he olivat ensimmäisellä kerralla toimineet.

Toisella tulkkauksella materiaalin tuttuus näkyi epävarmojen ilmeiden vähenemisenä, poisjättöjä ei ollut ja tulke oli kaiken kaikkiaan eheämpää. Ennakkotiedot eivät kuitenkaan juuri tuoneet tulkkeeseen tutkimuksen kannalta oleellisia uusia tapoja äänten kuvailuun. Paikoin oli havaittavissa aiempaa ajallisesti tarkempaa rytmien ilmaisua, sillä äänet olivat jo kerran kuultuja ja äänen korkeuden osalta nousevan ja

laskevan sekä pyörivän liikkeen lisäksi ilmeni ikään kuin kahdeksikkoa piirtävä liike. Muilta osin ei ollut havaittavissa selkeitä muutoksia ilmaisutavoissa, vaan edelleen tulkit pääosin pyrkivät nimeämään äänilähteen sekä mahdollisuuksien mukaan lisäämään ääntä itseään kuvaavia elementtejä ensimmäisen tulkkauskerän keinoja soveltaen. Voi olla, että tulkeille oli joko tietoisesti tai alitajuisesti helpompaa pitää kiinni jo kokeilluista ja toteutuneista ilmaisutavoista kuin tuoda tutun lähdemateriaalin tulkkeeseen jotain täysin uutta ja erilaista.

Erillisestä toiveesta annoin toisella kerralla kahdelle tulkeista rajatumman tiedon kuvitteellisen asiakkaan tilanteesta, jolloin määrittelin asiakkaan kuuroutuneeksi, joka on joskus kuullut ja jota äänimaailma kiinnostaa. Kuuroutuneen valitsin määrittelyyn siksi, että heille tieto äänistä voi todella olla tärkeää ja mielekästä menneisyytensä vuoksi, kuten olen jo opinnäytetyön johdannossa olettanut. Toinen näistä tulkeista hyödynsi tietoa toisella tulkkauskerällä ja toinen taas sanoi jälkikäteen, että hän ei ollut ainakaan tietoisesti hyödyntänyt tietoa omassa tekemisessään. Kummankaan tulkin osalta ei kuitenkaan tämän rajauksen seurauksena ollut nähtävissä huomattavaa eroa tai poikkeamaa kuvailun sisällössä tai toteutustavoissa verrattuna heidän ensimmäisiin tulkkauskertoihinsa. On tosin mahdollista, että mikäli olisin valinnut jonkin toisen määritelmän kuvitteelliselle asiakkaalle, olisi tätä tietoa hyödyntäneen tulkin toiminta voinut olla hyvin erilaista.

5.4 Haastattelujen ja keskustelujen purku

Keskusteluissa ja kysymyksiä avulla pyrin saamaan selville, millä perusteella tulkit toimii niin kuin toimii ja miksi tulkkeessa ja kuvailussa on mukana tiettyjä elementtejä, muttei välttämättä toisia (tutkimuskysymys 3). Välillä keskustelut hieman rönsyilivätkin, mutta kokosin alle luettavaksi haastatteluissa ja keskusteluissa pääosin juuri tutkimuskysymykseen 3. liittyviä esille tulleita asioita. Erittelin ne jälleen tulkeittain nimen tulkit kirjaimilla X, Y ja Z. Mielestäni tulosten kannalta ei ole välttämättä oleellista se, mitkä asioista ovat yhden ja saman tulkin esille tuomia, vaan se, mitä asioita on ylipäättäen tuotu esille. Erittely kuitenkin helpottaa keskustelumuistiinpanojen purkua ja toisaalta tuo myös esille eri tulkkien mahdollisesti erilaisia motiiveja ja lähtökohtia äänten kuvailuun. Vielä relevantimpaa tulkki-kohtainen vastausten jaottelu oli kuitenkin

kin suomenkielisten kuvausten kohdalla, jotta niistä ilmeneviä havaintojen subjektiivisuuksia oli mahdollista vertailla.

Tulkki X kertoi äänten nimeämisen olevan itselleen helpoin tapa lähestyä äänten kuvailua, mikäli äänilähteen tunnistaa ja siitä voi olla varma. Mikäli varmuutta ei ole, sanoo tulkki X helposti rinnastavansa ääntä mielestään samankaltaiseen ja samankuuloiseen ääneen. Jos ääni ilmenee yksittäin, yrittää hän kuvailla sitä enemmän, mutta mikäli ääni on osa jotain tilannetta, voi etenkin kuuroille asiakkaalle kuvailu jäädä vähemmälle. Jos kaikki muut reagoivat johonkin ääneen, silloin asiasta tietysti kerrotaan. Mikäli tulkki X tunnistaa äänen heti, ehtii sen kertoa, mutta monesti muu viesti menee helpommin edelle. Kovia ääniä säikähtää helposti, jolloin asiakas huomaa säikähdysten ja syy on tällöin selitettävä. Kuulevien reaktioita tarkkailemalla voivat kuurot muutenkin saada tietoa äänestä, esimerkiksi juuri voimakkuudesta: mikäli kaikki kuulevat kääntävät päätä, tietää kuuro, että ääni on kova.

Tulkki X:n mielestä olisi hyvä, jos kuvailussa osaisi käyttää taitavasti kehoa ja taitava kuvailu voisi herättää siten myös asiakkaiden mielenkiintoa äänten suhteen – asia täytyy tehdä kiinnostavaksi, ja vasta sitten siitä voidaan edes kiinnostua. Toisaalta kehon käyttö ja esimerkiksi äänen korkeuden tai mataluuden viittominen on aina viittojen tulkintaa ja tulkki X miettikin esimerkiksi äänen korkeuden ilmaisun oleellisuutta.

Tulkki Y:n kohdalla kuvailu riippuu pitkälti äänestä. Jos ääni on tunnistettava, kertoo hänkin mikä se on tai epävarmemmissa tilanteissa mitä ääni muistuttaa. Hän yrittää matkia äänen rytmiä ja intensiteettiä; onko ääni esimerkiksi kova, toistuva, terävä tai pehmeä. Korkeusvaihtelut voivat olla tulkki Y:n mielestä joskus tärkeitä, mutta tulkki X:n lailla hän miettii äänenkorkeuden tietämisen oleellisuutta kuuron asiakkaan kohdalla. Kuvailu tulee luonnostaan, mutta tulkki Y sanoo siihen varmasti vaikuttavan sen, mikä asia äänestä on helpointa ottaa kuvailuun tai minkä itse huomaa ensimmäiseksi. Hän sanoo kuvailunsa olevan yhdistelmä sitä, mikä on helppoa, mikä tulee luonnostaan ja sitä, minkä asioiden olettaa olevan asiakkaalle hyviä. Tulkki Y:n mukaan on olemassa asiakkaita, jotka toivovat todella tarkkaa äänen kuvailua, mutta toisaalta taas on harvoin tilanteita, joissa täytyy tulkata sattumanvaraisia ääniä.

Tulkki Z kertoo yleensä ensin selvittävänsä asiakkaalta, kiinnostaako äänten kuvailu. Mikäli kiinnostaa, hän jatkaa kuvailua ja mikäli ei, jatketaan toista asiaa. Itse äänten kuvailun hän kertoo riippuvan äänestä ja siitä, kuinka pian sen kykenee itse jäsentämään. Kuten muutkin, tulkki Z lähtee myös yleensä liikkeelle äänen aiheuttajan nimeämisestä, merkityksestä ja/tai vertaamalla ääntä muihin samankaltaisiin ääniin. Tulkki Z kertoo keskittyvänsä ensiksi äänten merkityssisältöön juuri siksi, että tulkkauksen idea on kuitenkin välittää merkityksiä. Jos ääni ei ole tunnistettava, sanoo hän kuitenkin löytävänsä mielessään vastaavuuksia siitä, miltä ääni kuulostaa. Tulkkauksen aikana ei kuitenkaan ehdi miettiä kovin kauaa, joten äänimaailman kuvailukin tulee jonkinlaisena ammattiin liittyvänä automaationa, jolloin hän tekee kaiken, minkä ehtii ja huomaa. Automaation muuttaminen vaatisi selkeää itsensä ulkopuolelta tulevaa palautetta.

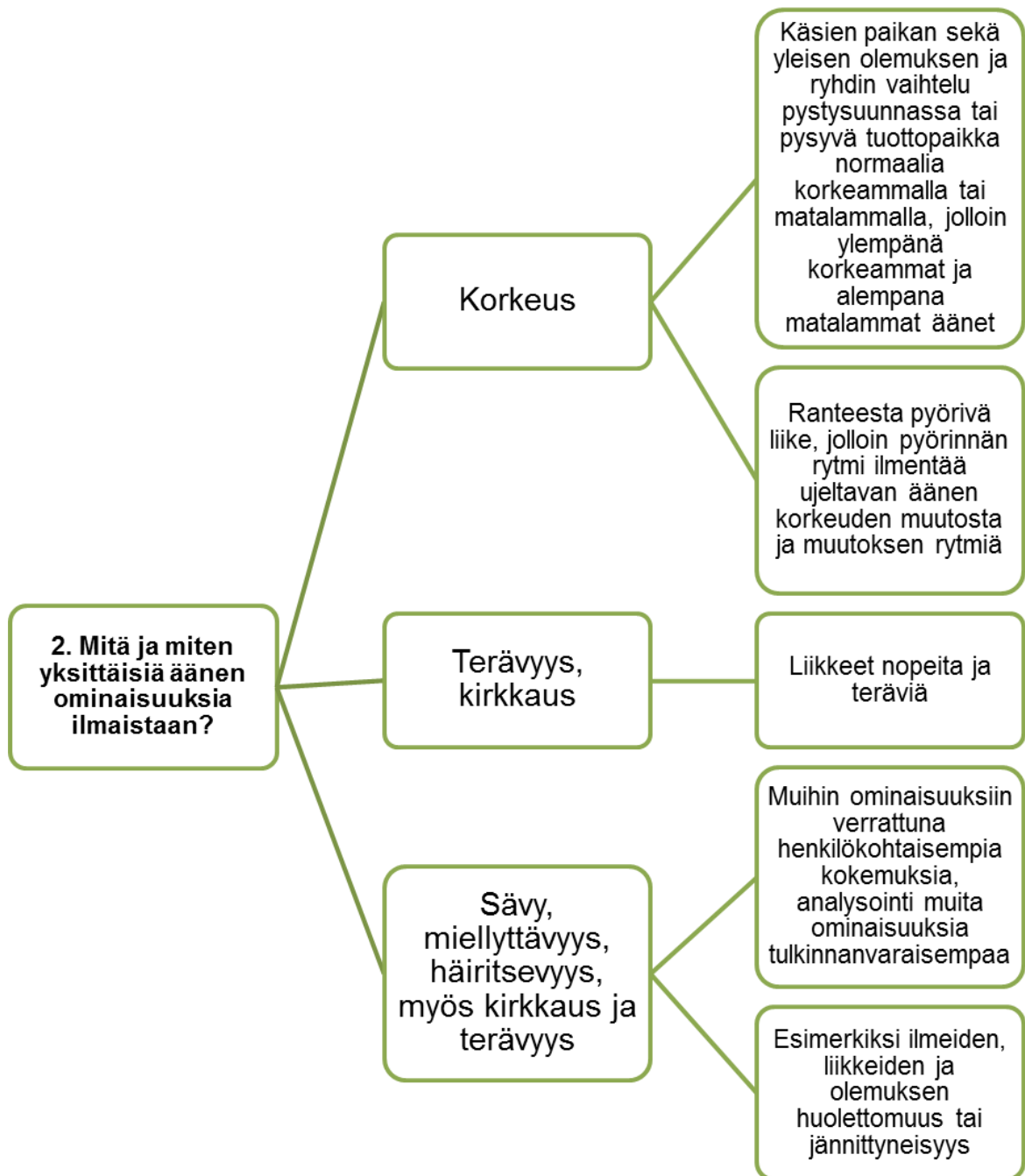
5.5 Tulosten yhteenveto

Kaiken kaikkiaan keräämäni aineisto tarjosi hyvin vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Aineistoa on sanallisesti purettu jo luvuissa 5.1–5.4, joten alla on esitetty luettavuuden nopeuttamiseksi kaavioiden avulla yhteenvetona tutkimuskysymyksiin saatuja vastauksia ja huomioita. Kaaviossa 1 käsitellään ensimmäisen tutkimuskysymyksen, ”Miten ei-kielellisiä ääniä kuvaillaan?”, tuloksia. Kaavioissa 2 ja 3 näkyy toisesta tutkimuskysymyksestä, ”Mitä ja miten äänen yksittäisiä ominaisuuksia ilmaistaan?” nousseita tuloksia ja kaaviossa 4 kolmannen tutkimuskysymyksen, ”Miksi jotakin ominaisuutta kuvaillaan, mutta toista mahdollisesti ei (millä perusteella tulkki tekee ratkaisunsa)?”, tuloksia.

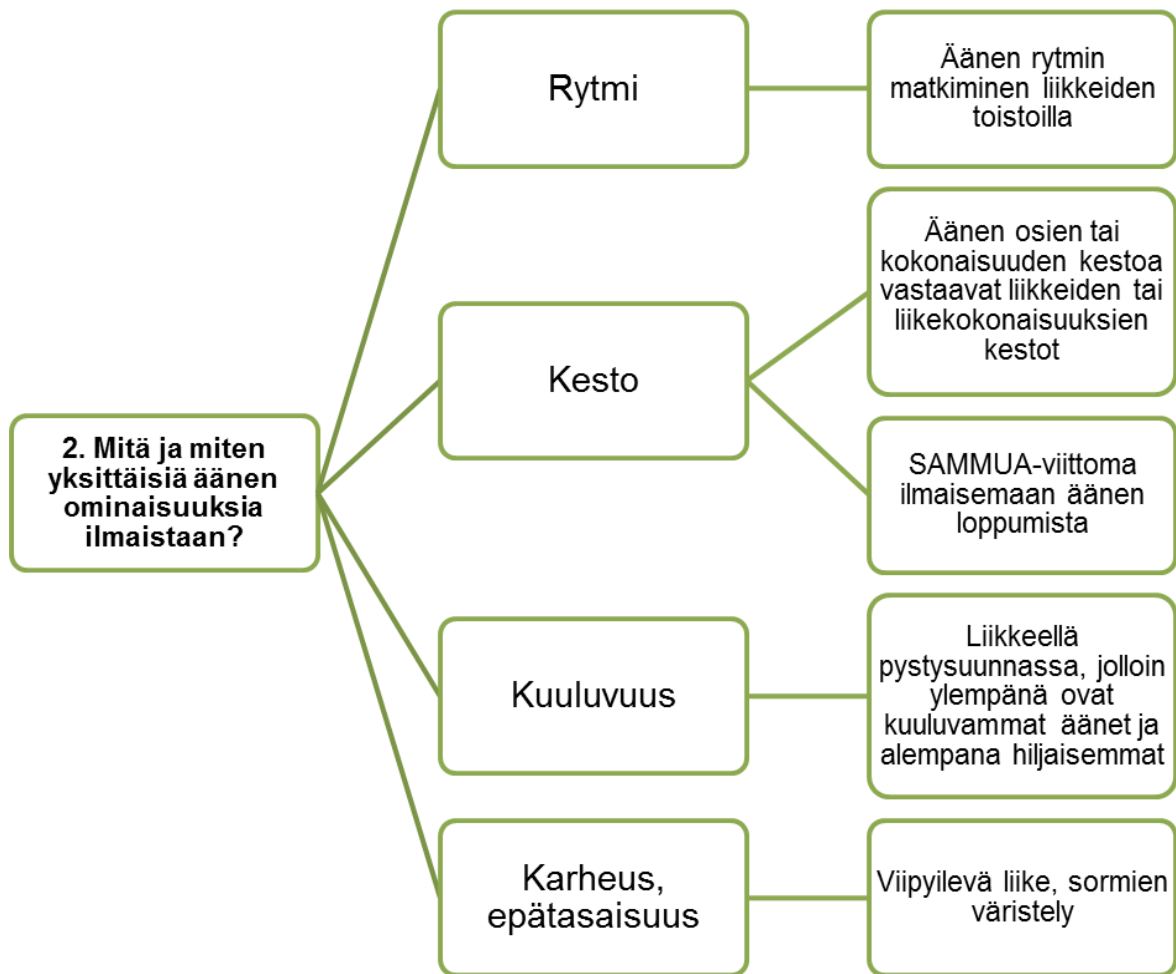

KAAVIO 1 Ensimmäisen tutkimuskysymyksen yhteenveto

Kaaviossa 1 näkyy kolme erilaista tulkkien toiminnassa ilmennyttä tapaa kuvailla ei-kielellistä ääntä. Äänilähde voidaan nimetä, siitä voidaan esittää oletuksia tai sitä voidaan verrata johonkin samankaltaisen äänen aiheuttajaan. Tämä nimeäminen voidaan tehdä suoraan, ja esimerkiksi äänen aiheuttavaa toimintaa voidaan sen lisäksi kuvata liikkein. Lähde voi ilmetä myös esimerkiksi viittoman käsimuodossa, jolloin siihen voidaan muun muassa liikkeitä, ilmeitä ja tuottopaikkaa varioiden lisätä ääntä itseään kuvaavia elementtejä. Joskus ääntä ei kuvailtu ollenkaan, tai kerrottiin äänen kuuluvan, mutta tulkki ei tiedä sen aiheuttajaa. Erilaisia subjektiivisia tuntemuksia tulkit kuvailivat liikkeiden nopeuden, intensiteetin ja ilmeiden avulla. Nämä kuvaukset ovat oletettavasti tulkkien henkilökohtaisia tulkintoja ja reaktioita äänestä, mutta niistä oli mahdollista erotella äänestä havaittavien elementtien kuvailua (kaaviot 2 ja 3).

KAAVIO 2 Toisen tutkimuskysymyksen yhteenveto (1/2)

KAAVIO 3 Toisen tutkimuskysymyksen yhteenveto (2/2)

Kaavioissa 2 ja 3 on lueteltuna niitä äänten yksittäisiä ominaisuuksia, joita havaittiin tulkkien kuvailun sisältävän. Näiden ominaisuuksien jälkeen oikeanpuolimmaisena on lueteltu ominaisuudesta riippuen yksi tai useampia tapoja, joilla kyseiset ominaisuudet ovat olleet havaittavissa opinnäytetyöhön osallistuneiden tulkkien tulkkeessa. Esimerkiksi sävyn, miellyttävyyden ja häiritsevyyden osalta tulkkien varausuutta on kuitenkin varmasti paljon, jolloin olen havainnoijan roolissa tulkinut erilaisten ilmeiden, liikkeiden ja olemuksen vaihteluiden ilmentävän kyseisiä ominaisuuksia.

KAAVIO 4 Kolmannen tutkimuskysymyksen yhteenveto

Kaaviossa 4 taas on nähtävillä seikkoja, millä perusteella tulkit kokivat tekevänsä valintoja suhteessa äänten tulkkaukseen. Tulkkien valintoihin siis vaikuttivat se, mitä asioita äänestä tulkki itse havaitsee, intuitio ja luontevuus, tieto tai oletus asiakkaan kiinnostuksen kohteista, mitä on helpoin lähteä kuvailemaan, käytettävissä oleva aika ja sen priorisointi sekä kuulevien reaktiot, jolloin reaktioiden aiheuttajasta on kerrottava tarkemmin. Aina tulkit eivät kuitenkaan osanneet sanoa tarkasti mitkä asiat heidän toimintaansa vaikuttavat, vaan osittain vastaukset olivat myös arvioivaa pohdintaa.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen hyödynnettävyys

Tämä tutkimus ei anna kaikenkattavaa tai yleistettävissä olevaa kuvaa siitä, millainen tilanne äänen ja sen ominaisuuksien kuvailussa vallitsee tällä hetkellä. Tämä voi kuitenkin suuntaa antavine esimerkkeineen olla joillekin alkusysäys sen huomaamiseen, että lähipiirissä tai asiakkaiden joukossa voi olla henkilöitä, joita kuulon tilanteesta huolimatta kiinnostaa äänet ja auditiivinen maailma. Tällöin on myös hyvä miettiä, millä tavalla heidän tarpeisiinsa voi vastata. Havainnointi- ja keskustelumateriaaleista poimittuja tapoja ilmaista erilaisia ääneen liittyviä asioita voi hyödyntää ja soveltaa tarvitsemaansa käyttöön itselleen ja kohtaamilleen henkilöille sopiviksi sekä ammattieettä arkikäytössä.

Tutkimus tuo myös esille subjektiivisuuden kaikessa kuvailussa ja nostaa myös tarkasteltavaksi sen, miten moni tiedonvälitykseen liittyvä asia voi olla riippuvainen vain yhden ihmisen tietyllä hetkellä tapahtuvasta tulkinnasta. Äänen kuvailusta ja auditiivisen tiedon visuaalisesta välittämisestä äänen ominaisuuksien kautta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimusta (ks. luku 6.3).

6.2 Tutkimuksen ongelmat ja haasteet

Suurin ongelma opinnäytetyötä toteuttaessani tuli mielestäni vastaan havainnointitilanteiden epäaitoudessa. Kuten tulkit kommentoivatkin, harvoin tulee vastaan tilanteita, joissa joutuisi tulkkamaan täysin sattumanvaraisia ääniä. Ilmi tuotiin toisaalta myös, että todella on niitäkin asiakkaita, jotka toivovat nimenomaan äänten yksityiskohtaista kuvailua, jolloin tulkki voi joutua nimenomaan äänten tulkkamisen tai tulkitsemisen haasteen eteen. Yksi vaihtoehto olisi ollut lisätä erilaisia ääniä puhenaunhoitteen sekaan. Tällöin olisi äänet kuitenkin voitu helposti sivuuttaa tulkkeessa kie-

lellisen viestin noustessa tulkin huomion keskipisteeseen. Koska halusin tulkkien keskittyvän nimenomaan äänien kuvailuun, valitsin nauhoitteeseen pelkkiä ääniä.

Tilanteen epäaitouteen liittyi myös asiakkaan puuttuminen. Alun perin oli tarkoituksenani ottaa tilanteeseen mukaan myös kuuro henkilö, jonka rooli olisi ollut toimia tulkin asiakkaana, eli tulkki olisi saanut tulkata nauhoitetta aidommassa tilanteessa. Vaikka mielestäni kaikki tulkit tekivät pyydettyt asiat varmasti parhaan kykynsä mukaan, asiakkaan läsnäolo olisi voinut toimia tulkeille edelleen motivaatiota lisäävänä tekijänä. Lisäksi asiakas olisi voinut antaa heti lyhyesti kommentteja siitä, mitä hän ymmärsi tulkkeesta. Toisaalta, vaikka nyt hämmennystä tulkeille aiheutti se, etteivät he konkreettisesti tienneet paikalle kuvitellun asiakkaan toiveita ja odotuksia, olisi asiakkaan paikallaolo ja palaute voinut rajata tulkkeen vain tämän yhden asiakkaan kannalta suotuisaksi.

Tiedostan, että olisi ollut hyvä ohjeistaa tulkkeja vielä hieman tarkemmin ja siinä olisi hyödyttänyt asiakasryhmän rajaaminen reilusti suppeammaksi (lähinnä, että onko aiemmin kuullut vai ei), vaikka toisaalta aina ei välttämättä tiedä tai ehdi selvittää kaikkea asiakkaan taustasta ja toiveista aidoissakaan tilanteissa. Tässä tutkimuksessa tulkit tiesivät yleisesti vain kuvitellun asiakkaan olevan vapaaseen tilaan viittomakieltä vastaanottava. Tämän lisäksi erillisestä toiveesta määrittelin kahdelle tapaukselleni tulkkille erikseen toisella tulkkauskeralla asiakkaan olevan lisäksi kuuroutunut, eli hän on joskus elämässään kuullut (ks. luku 5.3). Ensimmäisellä tulkkauskeralla lähtökohdat olivat kuitenkin kaikille tulkeille täysin samat.

Ensimmäiseen havainnointitilanteeseen asiakasta ei ollut mahdollista saada paikalle muun muassa osallistuvan tulkin viimehetken aikataulullisten muutosten ja potentiaalisille asiakkaille epäsopivan ajankohdan takia. Tässä tilanteessa havaitsin kuitenkin esimerkiksi sen, että mikäli paikalla olisi ollut asiakas, olisi tilanne vaatinut lisäksi vielä toisen tulkin läsnäoloa. Toinen tulkki olisi mahdollistanut kuuron osallistujan tasa-puolisen läsnäolon paljon keskustelua sisältäneessä tilanteessa ja sen, että minä ja osallistuva tulkki olisimme voineet keskittyä täysin tilanteeseen itsessään emmekä sen lisäksi tulkkauskeralle kolmannelle osapuolelle.

Äänimaailman subjektiivisuus ja äänien tulkintaan vaikuttava henkilöhistoria tulee myös ottaa huomioon tämän opinnäytetyön tuloksia tarkkailtaessa. En voi täten väittää tulkinneeni täysin oikein sitä, mitä äänen osa-aluetta tulkit ovat juuri tietyllä kuvailun elementillä, kuten ilmeellä tai liikkeellä pyrkineet kuvailemaan. Olenkin aineiston purkamisessa pyrkinyt laajentamaan henkilökohtaisia tulkintojani löytääkseni useita mahdollisia vaihtoehtoisia yhteyksiä havaitsemieni auditiivisten ja visuaalisten ominaisuuksien välillä. Toisaalta taas tietyt havainnot äänistä ovat väkisininkin enemmän tai vähemmän yhteneviä kaikkien kuulevien henkilöiden keskuudessa, jolloin uskon olevan mahdollista havaita myös kiistattomia yhteyksiä sen väliltä, miltä ääni kuulostaa ja kuinka näkee toisen kuulevan henkilön visualisoivan tätä kuultua ääntä.

6.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Koska aiheesta on vain vähän tutkimusta, voi siitä johtaa useitakin mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Yksi mahdollisuus olisi selvittää kohderyhmiltä (kuurot, huonokuuloiset, kuuroutuneet, sisäkorvaistutteen saaneet, kuurosokeat yms.) millainen kiinnostus kyseisillä ryhmillä ylipäätään on ei-kielellisten äänten visualisointia kohtaan. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin kuvaamaan sitä mitä tapahtuu kuvailtaessa ei-kielellisiä ääniä ja millä tavalla, ei tästä siis selvinnyt antaako tämä kuvailu toivotunlaista informaatiota äänestä. Siksi voisi lisäksi olla kannattavaa toteuttaa vastaavia mutta asiakaslähtöisempiä havainnointitilanteita erilaisilla äänillä ja äänikokonaisuuksilla niin, että paikalla olisi esimerkiksi vain yksi tulkki ja muutama aiheesta kiinnostunut (tietyn, rajatumman asiakasryhmän) asiakas. Asiakkaat voisivat kommentoida tulketta, vastasiko se odotuksia ja mitä he siitä ymmärsivät sekä mahdollisesti ottaa ikään kuin asiantuntijaroolissa kantaa laajemminkin koskien vastaavassa tilanteessa olevia ihmisiä ja heidän odotuksiaan ja toiveitaan äänimaailman kuvailun suhteen. Lisäksi voitaisiin myös tutkia sitä, miten eri asiakasryhmät itse kuvailevat ääniä.

Itse törmäsin tässä tutkimuksessa myös yhä uudestaan siihen, miten jokainen henkilö omista lähtökohdistaan toimii ja käsittelee asioita ja ilmiöitä tietämättäänkin enemmän tai vähemmän eri tavoin. Tästä kumpusi vielä yksi mielenkiintoinen, mutta hie-man äänimaailmasta erkaneva mahdollinen aihe tutkia lisää toteutuvan kuvailun ja kuvailijan persoonan, henkilökohtaisten mieltymyksien, odotusten ja tunnetilojen vä-

listä suhdetta eli sitä, miten neutraalia kuvailu todella on tai voi olla ja onko mahdollisimman täydellinen neutraalius edes tavoiteltavaa.

LÄHTEET

- Arlinger, Stig 2008. Psykoakustiikka. Teoksessa Tapani Jauhiainen (toim.) 2008. Audiologia. Helsinki: Duodecim, 33-44.
- Huttunen, Kerttu & Jauhiainen, Tapani & Lyxell, Björn & McAllister, Bob & Määttä, Taisto & Rönning, Jerker & Svendsen, Birgit 2008. Kielellinen viestintä. Teoksessa Tapani Jauhiainen (toim.) 2008. Audiologia. Helsinki: Duodecim, 45-62.
- Jauhiainen, Tapani & Vuorinen, Heikki S. & Heinonen-Guzejev, Marja 2007. Ympäristömelun vaikutukset. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 3/2007. Viitattu 16.6.2015.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38400/SY_3_2007_Ymparistomelun_vaikutukset.pdf?sequence=1.
- Kangasniemi, Terhi & Karvinen, Susanna & Oranne, Anna & Turtiainen, Hanna-Kaisa 2008. Laulamme päivät halki. PMMP:n konsertin yhteistoiminnallinen tulkkaus. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Krokstad, Asbjørn & Laukli, Einar 2008. Akustiikka. Teoksessa Tapani Jauhiainen (toim.) Audiologia. Helsinki: Duodecim, 11-32.
- Laakio, Noora & Nurminen, Matleena 2013. Äänimaailman visualisointikeinoja viittomakielelle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Omakustanne.
- Liimatainen, Siina 2013. Lähdetekstinä instrumentaalimusiikki. Asiakkaiden toiveita ja asiantuntijoiden näkemyksiä instrumentaalimusiikin tulkkauksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Mahmoud-Halonen, Nora 2012. Säveliä silmille. Viittomakieltä sekä tanssia sisältävä käänös ja tulkinta musiikkiteoksesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Rossing, Thomas D. & Moore, F. Richard & Wheeler, Paul A. 2002. The Science of Sound. 3rd edition. San Francisco: Addison Wesley.
- Sarkkola, Juha 2009. Mitä rytmistä tulee kielentää? Rytmiiikan kehollisesta ja visuaalisesta välittämisestä viittomakielisten rytmiiikan opetuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Thaut, Michael T. 2008. Rhythm, Music and the Brain. Scientific Foundations and Clinical Applications. Lontoo: Routledge.

LIITTEET

Liite 1

Äänten lähteet, tehdyt muutokset ja lisenssitiedot

Alla on lueteltuna äänten lähteet opinnäytetyössä käytetyssä äänikokoelmassa esiintyvissä järjestyksessä:

1. payattention 2009. fire alarm.wav.
<http://freesound.org/people/payattention/sounds/82797/>. Viitattu 12.01.2015.
2. Zott820 2015. Sleigh Bells.
<http://freesound.org/people/Zott820/sounds/261006/>. Viitattu 12.01.2015.
3. ryanconway 2015. Squeaker Toy.
<http://freesound.org/people/ryanconway/sounds/260746/>. Viitattu 12.01.2015.
4. Kodack 2014. Deep Explosion.
<http://freesound.org/people/Kodack/sounds/258195/>. Viitattu 12.01.2015.
5. ShawnyBoy 2012. Heavy Machine Gun.
<http://freesound.org/people/ShawnyBoy/sounds/165394/>. Viitattu 12.01.2015.
6. Mxsmanic 2011. Parisian fire truck siren.
<http://freesound.org/people/Mxsmanic/sounds/139324/>. Viitattu 12.01.2015.
7. lebcraftlp 2014. Heavy Rain.
<http://freesound.org/people/lebcraftlp/sounds/243627/>. Viitattu 12.01.2015.

Osaan alkuperäisistä äänistä on tehty muutoksia. Ensimmäisestä äänestä opinnäytetyössä on hyödynnetty vain lyhyt osa, joka toistuu kahteen kertaan. Samoin toisessa sekä seitsemännessä äänessä on ääninauhaan valittu vain osa alkuperäisestä kokonaisuudesta. Neljäs ääni toistuu opinnäytetyön ääninauhalla kolme kertaa.

Äänet 1-2 sekä 4-6 ovat Creative Commons 0-lisenssin alla. Lisenssin tiedot ovat osoitteessa <http://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/>. Äänet 3 ja 7 ovat puolestaan Creative Commons Attribution –lisenssin alla, joka löytyy osoitteesta <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>.